

PATRU "TEATRE" O SINGURĂ TRUPĂ

Gheorghe Săbău

Despre "Teatrul Vechi" fondat în 1817 de către Jacob Hirschl și despre mișcarea teatrală arădeană până în anul 1918 s-au scris câteva studii de referință, incluzând - ce-i drept, mai puțin - și activitatea de la Teatrul Nou, dat în folosință publică în 1874.

Acesta din urmă, în perioada interbelică, s-a numit Teatrul Orășenesc din Arad /Aradvárosi Színház/, fiind în continuare exclusiv maghiar, sub conducerea actorului și regizorului Mihály Szendrey. Dimensiunea românească a vieții teatrale în Aradul interbelic a fost susținută de către turneele Teatrului Național din București și a unor trupe particulare de dincolo de Carpați. Excepția de la această regulă s-a numit "Teatrul de Vest" între 1928 - 30, formațiune teatrală constituită din actori români din "orașele de pe granița de vest", adică Oradea, Arad, Timișoara și Satu Mare, teatru itinerant condus pe rând de către A.P.Bănuț, Ștefan Mărcuș și George Cosma.

Odată cu începutul celui de al doilea război mondial și ca efect al Dictatului de la Viena, Teatrul Orășenesc din Arad și-a închis porțile pentru stagiunile permanente ale trupei maghiare iar o trupă românească profesionistă care să-i i-a locul nu exista, așa că edificiul nu a mai fost funcțional până în anul 1945, decât pentru câteva programe cu caracter filantropic.

Și totuși, în această perioadă (1940 - 45) pot fi menționate cel puțin două centre de interes pentru actul teatral. Pe de o parte exista un climat propice generat de către tinerii intelectuali români - elevi, profesori, ziariști, scriitori, artiști plastici, muzicieni și actori - care bântuiau prin cafenelele orașului sau peripatetizau plimbându-se pe Corso, plimbări ce conduceau inevitabil spre edificiul gol de

activitate al Teatrului, temă provocatoare de discuții și proiecte... Pentru a circumscrie climatul cu pricina menționez selectiv câteva nume (în devenire) grupări și instituții... Ovidiu Cotruș, Ștefan Aug. Doinaș, Deliu Petroiu, Lucian Emandi, Ilie Măduța, Gh. Moțiu, Ion Vlad, Traian Costa, Mircea Zăciu, Titus Popovici, Alexandru Popescu-Negură, Volbură Poiană-Năsturaș, Caius Lepa, Ioan și Octavian Lipovan, Sever Ageu, Ascaniu Crișan, graficianul Marcel Olinescu și grupul Pro-Arte, profesorul Eugen Ceotea care predă arta dramatică la Conservatorul arădean - avându-l printre elevi pe Ion Omescu - alți elevi și profesori de la Liceul "Moise Nicoară" și Școala Normală, ziariști de la Hotarul, Tribuna Română, Libertatea Poporului și Orizonturi Noi.

Al doilea "centru de interes teatral arădean" a avut un caracter ceva mai pragmatic. Este vorba de trupa de teatru de diletanți "Muncă și Lumină" de sub egida Sindicatelor Unite, condusă de către Aurel Marinescu, regizor, actor și dramaturg. Nu am aflat data exactă a constituirii, dar dintr-o adresă a primarului Octavian Lupaș emisă la 31 octombrie 1943 rezultă că "echipei de teatru muncitorească i s-a pus la dispoziție Căminul cultural din Grădiște pentru repetiții". Din alte documente aflăm că jucau în localitățile mai mari din județ (Șiria, Pâncota, Ineu) și în cartiere; un afiș de format mic anunța că la 2 ianuarie 1944 în sala Teatrului Orășănesc se va juca piesa "Cain" de Al. Subaru. Alte piese din repertoriul trupei de diletanți, puse în scenă de același A. Marinescu au fost "Instinctul" de Kestermeches, "Unchiul din America" de B. Oardă și "Nunta pe datorie" de C. tin. Colenos (14 sept. 1945) care a fost ultima punere în scenă pe a cărei afiș era scris "Sindicatelor Unite/Teatrul Popular". De altfel "Teatrul Popular", ca și instituție municipală cu spațiu de activitate în clădirea teatrului a fost constituit în luna aprilie 1945, cu sprijinul consistent al primarului social - democrat, avocatul Ion Pălincaș.

După cum reiese dintr-un Apel - semnat de către Aurel Marinescu, director și cu ștampila "Teatrul Popular" din Arad, acesta își va deschide porțile publicului arădean la data de 1 octombrie 1945., Apel în care este precizat că "pe lângă diletanții de talent selecționați au fost achiziționate elemente profesionale de prim rang

atât în echipa română, cât și în cea maghiară...". Achiziționare ce va continua și în anii 1946 - 47, inclusiv prin recursul la actori disponibili din alte orașe. Așa se face că din primele "liste" administrative și din afișele spectacolelor susținute de către "Teatrul Popular" rezultă trei categorii de actori: cei proveniți în urma selecției de la trupa de diletanți, actori profesioniști din Arad și "achiziții" de la unele trupe particulare din țară.

Din prima categorie au rămas: Aurel Marinescu (primul director), Eftimie Timotici, Clara Ionescu, Ion Tabără, C-tin Indricău, Ion Dobrescu și Gh.Haiduc (care va fi și impresarul instituției). Dintre profesioniștii arădeni notăm pe Sorin V.Leppa, Ștefan Mărcuș (și regizor tehnic), Ioan Porssila, Sabin Munteanu, Virginia Nedelcu, Tiberiu Lipovan, Bob Aba Grim și regizorul titular D.W.Tibor. Au fost aduși de la Iași, Leny Câmpeanu, Zaharia Volbea, Jean Igorov, Netty Adamidi; de la Timișoara, Mihai Drăgoi și George Podhorschi (care a funcționat și ca regizor). Mai apoi Astra Lumicovschi, Dido Veliciu, Victoria Dimitriu, Victor Popovici și alții. Primul scenograf a fost plasticianul Francisc Toth, iar tehnician de scenă Iosif Sârbut - care în 1946 a pus bazele Muzeului teatrului arădean. Paralel cu secția română (56 de persoane) a funcționat și o secție maghiară (32), având printre protagoniști pe Mihály Szendrey, Jeney Otto, Iosif Buda, Edith Timko și alții, dar acesta este un alt subiect.

O mică fotografie (5 x 8) din 1946 este singurul martor iconografic cu trupa care vreme de patru ani (trei stagioni) a funcționat cu patru denumiri: "Teatrul Popular" (1945), "Teatrul Poporului" (1946), "Teatrul Muncitoresc" (1947) și "Teatrul Municipal" (1948).

În continuare voi face o succintă prezentare a pieselor de teatru puse în scenă - bazându-mă exclusiv pe afișele și programele aflate la depozitul teatru-muzică al muzeului arădean.

Sunt patru afișe foarte mari, zece de format "normal" și mai multe afișe de format mic, toate tipografiate între 1945 - 48. Deasupra este scrisă cu litere îngroșate una din cele patru denumiri menționate, apoi secția (română, maghiară) regizorul, scenografia și numele actorilor pe roluri. Bineînțeles, titlul piesei și autorul. Este vorba despre "Mandarinul" de Vernon Owen, "Dragostea de țigan" de Franz Lehár, "Scampolo" de Dario Nicoden, "Cinematograful" de Paul Gusti, "Nitouche" de Hervé, "Oameni pe un sloi de gheață" de W. Werner, "Platon Krecet" de Al. Corneciuc, "Scandalul de la camera nr.13" de Ion Vasari, "Vicleniile lui Scapin" de Molière, "Jos Masca" de E. Vaida, "Jurământul" de Ene Stanciu, "Heidelbergul de altădată" de Meyer-Forster, "Când vine femeia" de I. Rossen, "Azilul de noapte" de M. Gorki, "Așa va fi" de C. Simonov, "Inspector de poliție" de J.B. Priestley și altele.

Direcția de scenă a fost realizată pe rând de către Aurel Marinescu, George Podhorschi, Ștefan Mărcuș, Zaharia Volbea, Leny Câmpeanu și D.W. Tibor, regizorul titular, iar scenografia de Francisc Toth. Numele actorilor și actrițelor sunt cele menționate mai sus.

În final, pentru evocarea unei epoci în curs de extincție, citez dintr-un alt "Apel către publicul arădean", tipurile de roluri în care actorii erau "specializați": ingenuă de proză, primadonă, ingenuă de operetă, duenă (?), artistă de proză, artist dramatic, comic, june amoretz...

După actul de naționalizare emis de regimul comunist (iunie 1948) au început demersurile de etatizare a tuturor instituțiilor culturale. Astfel că în toamna aceluiași an o comisie de la Direcția teatrelor condusă de regizorul Ioan Aurel Maican (ex-director al "Teatrului Modern" din București) s-a deplasat la Arad, procedând la o verificare și selecție riguroasă în urma căreia au mai rămas 12 angajați la Teatrul Municipal (încă), ceilalți fiind - în limbajul timpului "epurați". La 1 octombrie 1948 au rost aduși cu un tren special din București un număr de 20 de actori, mulți dintre ei nume

de referință în teatrul românesc. Tot atunci au mai sosit actori și actrițe de la Satu Mare, Ploiești, Iași și Timișoara. Așa a luat ființă la data de 4 noiembrie 1948 Teatrul de Stat din Arad a cărui prim director a fost Al. Marius, actor la Teatrul Național, fost student a lui C. Nottara la Conservatorul din București, cu o stagiatură de un an la Comedia Franceză și fratele bun al lui Ilarie Voronca (apud Corneliu Maior).

Spectacolul inaugural de la 4 noiembrie 1948 a fost realizat cu piesa "O zi de odihnă" de Valentin Kataev (deja ARLUS...) în regia lui Lascăr Sebastian și cu scenografia semnată de plasticiana Edith Meisel. A doua piesă a stagiunii a fost "O scrisoare pierdută", urmată de multe altele în care mai întâlnim doar cinci nume din vechea trupă...

Istoria detaliată a Teatrului de Stat din Arad poate fi aflată dintr-o recentă (1998) monografie a instituției scrisă cu competență de către Lizica Mihuț și Ovidiu Cornea cu titlul "Teatrul arădean - privire istorică".

Sunt convins că în anul 2017, când se va aniversa bicentenarul Teatrului Arădean, cei patru ani asupra cărora m-am oprit vor reprezenta pentru cititorii interesați o epocă ușor desuetă dar evocatoare a unui climat ingenuu și duen...